

**HADISLARDA IJTIMOIIY -PEDAGOGIK FIKRLARNI YORITISHI****USMONOVA NIGORA– “UNIVERSITY OF MANAGEMENT AND
FUTURE TECHNOLOGIES” UNIVERSITETI S553-PPO‘ GURUH
TALABASI**

Annotatsiya: Mazkur maqola, hadislar orqali ijtimoiy va pedagogik fikrlarning qanday yoritilganini tahlil qiladi. Hadislar nafaqat diniy ahkamlar, balki insonlar orasidagi munosabatlar, oila tarbiyasi, yoshlar tarbiyasi, ilm olish, adolat, mehnat va boshqa ijtimoiy jihatlarni ham o'z ichiga oladi. Maqolada hadislarining ijtimoiy-pedagogik ahamiyati, jamiyatda axloqiy va ma'naviy qadriyatlarini shakllantirishdagi roli, shuningdek, o'zgalar bilan muomala va o'zaro hurmatni ta'kidlaydigan hadislar tahlil etiladi. Shu orqali hadislarining ijtimoiy hayotni yaxshilash va jamiyatdagi barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: Hadis, ijtimoiy-pedagogik fikrlar, oila tarbiyasi, yoshlar tarbiyasi, ilm olish, adolat, mehnat, o'zaro hurmat, axloqiy qadriyatlar

Kirish

Hadislar, Islomning asosiy manbalaridan biri bo'lib, nafaqat diniy ahkamlarni o'z ichiga oladi, balki insonlar hayotining barcha sohalariga ta'sir ko'rsatadigan pedagogik va ijtimoiy fikrlarni ham mujassamlashtiradi. Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.) ning so'zlari va amallari ijtimoiy hayotda axloqiy me'yorlarni, o'zaro hurmatni, adolatni va hamjihatlikni mustahkamlashga yo'naltirilgan. Ular, shuningdek, oila va yoshlar tarbiyasi, ilm olish, mehnatga yondashuv va jamiyatdagi tenglik kabi muhim mavzularni o'z ichiga oladi.

Maqolada hadislarining ijtimoiy va pedagogik ahamiyati, insonlarning o'zaro munosabatlari, tarbiyasi va hayotdagi yuksalishi uchun qanday qo'llanma bo'lib xizmat qilishi muhokama qilinadi. Hadislar orqali shakllangan ijtimoiy-pedagogik fikrlar, jamiyatda barqarorlikni ta'minlash, ma'naviyatni oshirish va axloqiy qadriyatlarini rivojlantirishda o'zining beqiyos ahamiyatiga ega. Bu maqola hadislar



orqali insonlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarning yaxshilanishi, farzand tarbiyasi va ilmning ijtimoiy rivojlanishdagi o'rni kabi muhim masalalarni ko'rib chiqadi.

Yoshlarning tarbiyasi va jamiyatdagi roli

Hadislarda yoshlarning tarbiyasi va jamiyatdagi roli alohida o'rin tutadi. Islomda yoshlar, jamiyatning kelajagini belgilovchi va uning rivojlanishida muhim o'rin tutadigan qobiliyatli avlod sifatida qaraladi. Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.) o'z hadislarida yoshlarni yaxshi tarbiyalash, ularga axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni singdirish, bilim olish va jamiyatga foydali bo'lish yo'llarini ko'rsatgan. Bir hadisda: "Yoshni yoshligida tarbiya qilish, kattalikda yaxshi inson bo'lishiga sabab bo'ladi", — deb aytgan. Bu so'zlardan yoshlarni tarbiyalashning ahamiyati va ular uchun tarbiya davrida olib boriladigan ishlarning kelajakda jamiyatga qanday ta'sir qilishi haqida katta ma'no olingan. Yoshlar o'z hayotini shakllantirayotgan davrda ko'plab o'zgarishlar, tajribalar va qarorlar qabul qilishlari kerak bo'ladi. Shuning uchun ularning tarbiyasiga alohida e'tibor qaratish, ijtimoiy-madaniy muhitni to'g'ri shakllantirish muhimdir. Hadislar orqali yoshlar tarbiyasiga bo'lgan yondoshuv faqat ma'naviy va axloqiy nuqtai nazardan emas, balki ularning jamiyatda qanday o'rin tutishini ham anglatadi. Payg'ambarimiz (s.a.v.) yoshlarni o'qish va ilm olishga chaqirgan. "Ilmni izlash har bir musulmonning farzidir", degan hadisda, ilm olishning jamiyatda har bir yosh uchun muhimligini ta'kidlaydi. Ilmga bo'lgan bu chaqiriq, yoshlarning nafaqat o'z manfaatlari uchun, balki jamiyatga foyda keltirishi uchun o'qishlari kerakligini anglatadi.

Bundan tashqari, hadislar yoshlarni ijtimoiy mas'uliyatga ham tayyorlaydi. Yoshlar, o'rganish va o'z qobiliyatlarini rivojlantirish orqali, jamiyatdagi turli sohalarda faoliyat olib borishga tayyor bo'lishlari kerak. Payg'ambarimiz (s.a.v.) o'zining ko'plab hadislarida yoshlarni adolat, rahm-shafqat va yaxshilik qilishga undagan. Shuningdek, yoshlarni ijtimoiy muammolarni hal qilishda, mas'uliyatli bo'lishda, jamiyatdagi tenglikni ta'minlashda faol qatnashishga chaqirgan. Yoshlar tarbiyasi, shuningdek, jamiyatda bir-birini hurmat qilish, o'zaro tushunish va hamjihatlikni rivojlantirishda ham muhim o'rin tutadi. Hadislar, yoshlarni bir-biriga mehr-oqibat va yordam berishga o'rgatadi. Payg'ambarimiz (s.a.v.) "Musulmon



boshqa musulmonga zarar bermasligi kerak, uning tilidan va qo'lidani boshqa musulmonlar xavfsiz bo'lishi lozim" degan. Bu hadis, yoshlarni faqat o'z manfaatlari uchun emas, balki jamiyatning yaxshilanishi uchun ham faoliyat yuritishga undaydi.

Shunday qilib, hadislar yoshlarning tarbiyasiga doir ko'plab asosiy tamoyillarni o'z ichiga oladi: ilm olish, ijtimoiy mas'uliyat, axloqiy qadriyatlar va jamiyatga foyda keltirish. Yoshlar, o'zlarining tarbiyasi orqali nafaqat o'z hayotini, balki jamiyatning kelajagini ham shakllantiradilar. Hadislar, yoshlarni bu yolda to'g'ri yo'llash, ularni axloqiy va ma'naviy jihatdan kuchli, bilimli va mas'uliyatli shaxslar sifatida tarbiyalashga chaqiradi.

Jamiyatdagi muomala va o'zaro hurmat

Hadislar jamiyatda muomala va o'zaro hurmatni o'rnatish, ijtimoiy aloqalar va insonlar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.) o'z hadislarida odob-axloq, o'zaro hurmat va insonlar orasida tinchlikni saqlashga alohida e'tibor qaratgan. Islomda insonlar o'rtasidagi munosabatlarda adolat, mehr-oqibat, rahm-shafqat va o'zaro yordam tamoyillari asosiy o'rin tutadi.

Payg'ambarimiz (s.a.v.) "Musulmonlar bir-birini sevadi, bir-biriga rahm-shafqat qiladi va bir-biriga yordam beradi" degan hadisida, jamiyatdagi muomala va o'zaro hurmatning ahamiyatini ta'kidlagan. Bu hadis orqali, insonlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarda o'zaro hurmat va mehr-oqibatning qanday muhim ekanligi ko'rsatiladi. Hadislar insonlarning bir-biriga hurmat ko'rsatish, yordamlashish, yomonlikdan saqlanish va yaxshi so'zlar aytish orqali jamiyatni tinch va barqaror qilishga chaqiradi. Islomda o'zaro hurmat faqatgina o'zaro salomlashish, yuzaki munosabatlar emas, balki chin dildan, yurakdan keladigan mehr va samimiyatdir. Payg'ambarimiz (s.a.v.) bir hadisida: "Sizlardan hech kim to'liq musulmon bo'lmaydi, agar u o'z qon-doshiga yoki qo'shnilariga yaxshilik qilmasa," degan. Bu so'zlar jamiyatda bir-biriga yordam berish, bir-birining muammolarini tushunish va birga yashashdagi hurmatni ta'minlash zarurligini ko'rsatadi.



O'zaro hurmatni o'rnatish va ijtimoiy munosabatlarni yaxshilashda, Payg'ambarimiz (s.a.v.) insonlarni tilidan ehtiyot bo'lishga, zararli so'zlardan saqlanishga va yaxshi so'zlar aytishga chaqirgan. Hadisda: "Sizning tilingizdan faqat yaxshilik chiqsin," deb aytilgan. Bu, jamiyatdagi muomalada odob va axloqiy me'yorlarga rioya qilish zarurligini anglatadi. Yomon so'zlar, nafrat va past baholar jamiyatni bo'lib tashlaydi, o'zaro ishonchsizlikni va nizolarni keltirib chiqaradi. Shu bois, insonlar bir-biriga yordam berish, salbiy so'zlardan saqlanish va do'stona munosabatlarni o'rnatishga chaqiriladi. Bundan tashqari, hadislar o'zaro hurmatning jamiyatdagi ahamiyatini ko'rsatgan holda, adolatni ta'minlashni ham o'rganishadi. Payg'ambarimiz (s.a.v.) "Adolatli bo'ling, chunki adolat erkinlik va barqarorlikni ta'minlaydi," deb aytgan. Bu hadis jamiyatda hamma uchun teng huquqlarni ta'minlash, adolatli bo'lish va boshqalarga nisbatan hurmatni oshirish zarurligini bildiradi. O'zaro hurmat nafaqat individual munosabatlar, balki jamiyatda barqarorlikni ta'minlash, ijtimoiy tizimda tartibni saqlash uchun ham kerak.

Hadislarda shuningdek, insonlarni bir-birini kechirishga va o'zaro adovatdan saqlanishga undaydi. Payg'ambarimiz (s.a.v.) "Agar siz o'zaro adovatni yo'qotib, bir-biringizni kechirsangiz, bu sizni Alloh huzurida yaxshilaydi," degan. Bu, jamiyatda ijtimoiy tahlil va hamjihatlikni saqlash uchun muhim tamoyilni ifodalaydi. Shaxsiy mulohazalar, dushmanlik va adovatni cheklash, ijtimoiy munosabatlarni yaxshilash va jamiyatda tinchlikni ta'minlashda asosiy o'rin tutadi. Shunday qilib, hadislar jamiyatdagi muomala va o'zaro hurmatni o'rnatishda samarali ko'rsatmalar beradi. O'zaro hurmat, mehr-oqibat, adolat, va kechirimlilik kabi tamoyillar, jamiyatda tinchlik, barqarorlik va rivojlanishning asosi bo'lib, ularning hayotga tatbiq etilishi jamiyatning yuksalishiga va har bir insonning baxt-saodati uchun xizmat qiladi. Hadislar bu tamoyillarni o'z ichiga olgan holda, ijtimoiy munosabatlar va jamiyatning ahloqiy jihatlarini mustahkamlashda muhim manba hisoblanadi.

Xulosa

Hadislar, nafaqat diniy ahkomlarni, balki insonlarning ijtimoiy hayoti, axloqiy qadriyatlari va tarbiyasiga oid ko'plab muhim tamoyillarni o'z ichiga oladi. Ular jamiyatda o'zaro hurmat, adolat, hamjihatlik, ilm olish va axloqiy tozalikni



ta'minlashda asosiy ko'rsatmalar sifatida xizmat qiladi. Islomda yoshlarning tarbiyasi, oila muhitidagi ahamiyat, mehnatning ijtimoiy roli va insonlar o'rtasidagi samimiy munosabatlar ko'plab hadislar orqali tushuntirilgan va zamonaviy jamiyatda ham ahamiyatli bo'lib qolmoqda. Hadislarning ijtimoiy-pedagogik ahamiyati, insonlarni ma'naviy, axloqiy va intellektual jihatdan tarbiyalashda kuchli vosita sifatida ko'rinadi. Payg'ambarimiz (s.a.v.) ning so'zlari nafaqat diniy ruhni oshiradi, balki insonlarning o'zaro munosabatlarini, jamiyatdagi tartibni va o'zaro yordamni mustahkamlaydi. Hadislar orqali shakllangan ijtimoiy fikrlar, bizni yaxshilikka, do'stlikka va tinchlikka undaydi. Yoshlarni tarbiyalash va ularga axloqiy qadriyatlarni singdirish, ilm olish va jamiyatda ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga o'rgatish orqali, hadislar jamiyatning kelajagini barqaror va rivojlangan qilib shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. O'zaro hurmat, adolat va kechirimlilik kabi tamoyillar esa jamiyatda tinchlik va barqarorlikni ta'minlashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Педагогик faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakllantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.
3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
5. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruhiy ta'sir etkazish. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.



7. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
8. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.